

Urednički predgovor

Predmet, svrha i ciljevi istraživanja

Znanstvena monografija *Vukovarsko-srijemska županija: demografski izazovi, kvaliteta življenja i perspektiva razvoja* nastala je kao rezultat provedbe dvaju znanstvenoistraživačkih projekata koje je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar realizirao za potrebe Vukovarsko-srijemske županije i uz njezinu financijsku potporu. Prvi projekt „Provedba terenskog istraživanja kvalitete življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji te prikupljanje i obrada demografsko-statističke dokumentacije“ realiziran je 2019./2020., a projekt „Izrada analitičko-svodne studije Vukovarsko-srijemska županija: stanovništvo, migracije, kvaliteta življenja i perspektiva razvoja“ 2020./2021. godine. U ovoj se publikaciji donose objedinjeni rezultati provedenih projekata, s osloncem na analitičko-svodnu studiju.

Predmet ovoga istraživanja usmjeren je prema znanstvenoj analizi i interpretaciji:

- rezultata kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja (anketa, polustrukturirani intervjui i fokus-grupa) kvalitete življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji
- relevantnih domaćih i međunarodnih strateških i razvojnih dokumenata te
- relevantnih statističko-demografskih podataka iz općih popisa stanovništva kao i podataka vitalne i migracijske statistike Republike Hrvatske koji se odnose na Vukovarsko-srijemsku županiju.

Svrha je ovoga istraživanja, na temelju rezultata znanstvene analize empirijskog istraživanja kvalitete življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji kao i prikupljene te GIS-kartografskom metodom obrađene statističko-demografske dokumentacije (realizirano u prvoj polovici 2020.), prepoznati ključne odrednice i ponuditi znanstveno utemeljene odgovore na razvojne izazove, mogućnosti, prijetnje i perspektive napretka i održivog razvoja toga prostora to više jer su posljednjih nekoliko godina produbljeni poremećaji u demografskom i socio-demografskom razvoju Županije. Značajno su pritom ojačale migracije stanovništva, napose iseljavanje prema drugim hrvatskim krajevima i inozemstvu, što u sinergiji s negativnom bioreprodukcijom dovodi u pitanje ostvarivanje potrebne i poželjne vizije

i ciljeva održivosti i održivog demografskog i društveno-gospodarskog razvoja i napretka Županije te osiguranje zadovoljavajuće (optimalne) kvalitete življenja u najširem smislu riječi. Ujedno, prikazani su i interpretirani osnovni paradigmatički povijesni, demografski i drugi uvidi odrednica izgradnje i očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta Županije s posebnim naglaskom na fenomen „Vukovara ‘91.“ i njegova oblikovanja kao hrvatske kulturne metropole na Dunavu te utjecaja ključnih elemenata provedbe politike tranzicijske pravde na život i međusobne odnose stanovništva koje živi u Vukovarsko-srijemskoj županiji, a koji imaju složene i dalekosežne implikacije na kvalitetu življenja u tom prostoru.

Imajući potonje u vidu, **opći cilj** ovoga istraživanja jest izraditi znanstvenoistraživačku, multidisciplinarnu i interdisciplinarnu analitičko-svodnu studiju u okviru koje se dodatno istražuje niz složenih pitanja suvremenog stanja i perspektiva populacijskog razvoja, unutarnjih i vanjskih migracija, kvalitete življenja i budućeg razvoja/napretka Vukovarsko-srijemske županije. Studija je utemeljena na realnim i objektivnim činjenicama, rezultatima empirijskog istraživanja (anketa, polustrukturirani intervjui i fokus-grupa), objavljenoj znanstvenoj literaturi i relevantnoj dokumentaciji te prikupljenoj, obrađenoj i analiziranoj demografsko-statističkoj dokumentaciji (popisna, vitalna i migracijska statistika) na temelju kojih je moguće definirati, planirati i realizirati ciljeve, mjere i aktivnosti društveno-gospodarskog razvoja i napretka Vukovarsko-srijemske županije, a sve s ciljem usporavanja/ublažavanja/zaustavljanja negativnih demografskih, migracijskih i društvenih trendova, ubrzavanja gospodarskog rasta, optimizacije održivog razvoja te uklanjanja razvojnog zaostajanja Županije u odnosu na Hrvatsku u cjelini kao i većinu drugih županija.

Specifični ciljevi projekta definirani su sljedećim istraživačkim podtemama:

- Razvojna strategija Vukovarsko-srijemske županije kao alat razvoja
- Mogućnosti, pravci i strategije reindustrijalizacije Vukovarsko-srijemske županije
- Stanovništvo Vukovarsko-srijemske županije: aktualni trendovi i perspektive
- Vukovar kao hrvatska kulturna metropola na Dunavu
- Obilježja i utjecaj društveno-gospodarskih i političkih promjena međunarodnih razvojnih politika tranzicijske pravde u Vukovarsko-srijemskoj županiji te
- Kvaliteta življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji: analiza i interpretacija empirijskih pokazatelja, s posebnim naglaskom na povjerenje

stanovnika Županije u institucije, na odrednice životnog zadovoljstva i sreće, planiranje lokalnog razvoja, privrženost mjestu stanovanja te migracijske aspiracije stanovnika Županije.

Očekivani rezultati istraživanja trebaju pridonijeti prepoznavanju najvažnijih razvojnih potencijala, kao i realnih odnosno održivih demografskih, društvenih i gospodarskih koncepata i modela budućeg razvoja i napretka Županije, a na osobit način prepoznavanju potencijalnih razvojnih projekata u kontekstu regionalnog (urbanog i ruralnog) razvoja Županije.

U svrhu realizacije svrhe i ciljeva istraživanja formiran je projektni tim od 14 istraživača – kompetentnih znanstvenika iz područja društvenih znanosti, znanstvenih polja demografija, psihologija i sociologija.

Prostorna i vremenska kontekstualizacija istraživanja

Prostorni okvir provedenog istraživanja odnosi se na upravno-teritorijalni obuhvat Vukovarsko-srijemske županije koja se prostire na 2452 km², što je 4,3% ukupne kopnene površine Republike Hrvatske. Prema prvim rezultatima posljednjega općeg popisa stanovništva iz 2021. godine, u Županiji je živjelo 144.438 stanovnika ili 3,7% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske (3.888.529). Prosječna opća relativna gustoća naseljenosti (58,9 stan./km²) upućuje na ispodprosječnu napučenost u odnosu na hrvatski prosjek (68,7 stan./km²).

U Vukovarsko-srijemskoj županiji, službeno, nalazi se ukupno 85 naselja, a stvarno 84, jer je jedno naselje (Grabovo – dio u sastavu administrativnog Grada Vukovara) bez popisanih stanovnika, koja su u upravno-teritorijalnom smislu podijeljena u 31 jedinicu lokalne uprave i samouprave, i to u 5 gradova (Ilok, Otok, Vinkovci, Vukovar i Županja) i 26 općina. To znači da se u prosjeku u jednoj administrativnoj jedinici nalazi manje od tri naselja.

Budući da je istraživanje u tematskom smislu usmjereno, ponajprije i ponajviše, prema aktualnim demografskim, društvenim, ekonomskim pa i identitetskim pitanjima održivoga razvoja i današnje kvalitete življenja u najširem smislu riječi, korisno je ukazati na činjenicu da je Vukovarsko-srijemska županija u razdoblju stvaranja i obrane Republike Hrvatske (1991. – 1997./98.) prolazila kroz vrlo teško razdoblje izrazito nepovoljnih općih i specifičnih uvjeta razvoja. Ratno je razdoblje bilo obilježeno velikim materijalnim razaranjima (pustošenjima) stambene, gospodarske, prometne i komunalne infrastrukture te

posvemašnjim uništenjem materijalne i nematerijalne kulturne i povijesne baštine, brojnim ljudskim stradanjima i visokim demografskim ratnim gubitcima kao i poslijeratnim regresivnim demografskim i ekonomskim trendovima, koji su imali i još uvijek imaju multiplikativan učinak na svakodnevni život i rad stanovnika Županije, osobito na njihove migracijske aspiracije te ostvarenje bioreproduktivnih normi. Važno je upozoriti i na činjenicu da je od 84 naselja Županije njih 54 ili 64,3% bilo okupirano i izvan kontrole hrvatske vlasti u cijelom ratnom razdoblju, što znači da su se u njima odvijali politički, društveni, demografski i ekonomski procesi na koje Hrvatska približno šest godina (od jeseni 1991. do siječnja 1998.) nije imala nikakav ili vrlo ograničen utjecaj. Tek formalnim završetkom dvogodišnjeg procesa mirne reintegracije, u siječnju 1998. godine, Hrvatska je preuzela punu političku vlast i kontrolu nad bivšim okupiranim naseljima u Županiji. Tek su se od tada mogle procijeniti sve negativne posljedice rata, pustošenja, stradanja i nebrige okupacijskih vlasti na približno dvije trećine teritorija i naselja u Županiji, što je nezaobilazna determinanta ocjene uspješnosti poslijeratne obnove i razvoja ne samo u ratu okupiranog područja nego i Vukovarsko-srijemske županije u cjelini, a to znači i onih njezinih dijelova koji su u ratu ostali slobodni i pod hrvatskom vlašću.

Iz naprijed navedenih razloga držimo korisnim podsjetiti na činjenicu da je, prema podacima Državne komisije za popis i procjenu ratne štete iz 1999. godine,¹ Vukovarsko-srijemska županija u ukupnom procijenjenom iznosu izravne materijalne ratne štete u Republici Hrvatskoj (37 milijardi američkih dolara) sudjelovala sa 18,0%, u broju oštećenih i uništenih stambenih jedinica u ratu sa 13,1%, u iznosu izravne ratne štete na stambenom fondu sa 14,7%, u iznosu izravne ratne štete na privatnoj imovini građana sa 19,1% te u iznosu izravne ratne štete na nepokretnim kulturnim dobrima sa čak 28,1%. Premda još uvijek ne raspolazemo cjelovitom i zaokruženom bilancom izravnih, migracijskih i ukupnih demografskih ratnih gubitaka Vukovarsko-srijemske županije u Domovinskom ratu, na temelju dosadašnjih istraživanja može se naglasiti da su vrlo visoki i s vrlo teškim dalekosežnim posljedicama. Naime, prema preliminarnim uvidima u ratu su poginula i nestala najmanje 1683 hrvatska branitelja s prijeratnim prebivalištem u Županiji, što je petina svih poginulih i nestalih branitelja u Republici Hrvatskoj; službeno su tijekom rata registrirane

¹ Završno izvješće o procjeni ratne štete u Republici Hrvatskoj, Vlada Republike Hrvatske, Državna komisija za popis i procjenu ratne štete, Zagreb, rujan 1999.

55.493 osobe sa statusom povratnika-bivših prognanika,² što je četvrtina svih povratnika-bivših prognanika u Republici Hrvatskoj; ukupni se demografski gubitci u Županiji mogu procijeniti na četrdesetak tisuća stanovnika, što je petina njezinoga prijeratnog stanovništva. Navedeno treba promotriti u kontekstu prije iznesenog podatka da se Vukovarsko-srijemska županija prostire na svega 4,3% hrvatskoga teritorija te da je prema posljednjem prijeratnom popisu stanovništva iz 1991. godine, dakle neposredno uoči rata, u njoj živjelo tek 4,8% ukupnog stalnog stanovništva Hrvatske.

Vremenski kontekst istraživanja bitan je za demografsku dionicu. Znanstvena analiza usmjerena je na aktualne trendove, procese i odnose, a oni su se istraživali za posljednjih dvadesetak godina, točnije za razdoblje od 1999. do 2019. godine. Za to su razdoblje uspostavljene vremenske serije usporedivih podataka vitalne i migracijske statistike kako bi se prikazali osnovni aktualni trendovi u prirodnom (bioreprodukcija) i mehaničkom (migracije) kretanju stanovništva. Budući da se u ishodištu recentnih demografskih promjena u Vukovarsko-srijemskoj županiji nalaze prošli trendovi i procesi, znanstvenu smo pozornost usmjerili i na odabrane karakteristike i čimbenike demografskih promjena od prvog modernog popisa stanovništva iz 1857. do popisa iz 2011. godine,³ čime smo zaokružili više od 160 godina dugo razdoblje složenih i dalekosežnih promjena u kretanju broja stanovnika te biološkoj i socio-demografskoj strukturi vukovarsko-srijemske populacije.

Metodologija istraživanja

Realizacija svrhe i ciljeva istraživanja temelji se ponajprije i ponajviše na statističkoj obradi, deskriptivnoj analizi i komparativnoj interpretaciji rezultata empirijskog kvantitativnog (anketa) i kvalitativnog (polustrukturirani intervjui, fokus grupa) istraživanja kvalitete življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji koji su objedinjeni u znanstveno-istraživačkom izvješću „Provedba terenskog istraživanja kvalitete življenja u Vukovarsko-srijemskoj županiji te prikupljanje i obrada demografsko-statističke dokumentacije“, a koje donosimo i u Prilogu ove analitičko-svodne

² Statistika povratnika i preostalih zahtjeva za povratak, Ukupna statistika prema adresi povratka, Uprava za prognanike, povratnike i izbjeglice, Zagreb, 2012.

³ Posljednji popis stanovništva u Hrvatskoj proveden je u rujnu, listopadu i studenom 2021. godine. Do završetka rada na pripremi ove višeautorske znanstvene monografije za tisak dostupni su bili samo prvi rezultati popisa (broj stanovnika na razini naselja/gradova/općina/županija) objavljeni sredinom siječnja 2022. godine te su kao takvi naknadno uključeni u demografsku analizu.

studije. U tom je kontekstu vrijedno ponoviti osnovne metodološke odrednice provedenog istraživanja kako bi se u cijelosti razumjeli znanstvenoistraživački nalazi koje donosimo u 3., 4. i dijelu 5. poglavlja ove studije.

Kvantitativno istraživanje – anketa

Anketnim istraživanjem pokušalo se utvrditi subjektivan pogled na kvalitetu življenja stanovništva Vukovarsko-srijemske županije na tri razine: putem ocjena pojedinih aspekata (društvenih, političkih, gospodarskih i svakodnevnih) opće situacije u društvu (uključujući usporedbe sa županijskom, lokalnom i osobnom razinom), situacije u lokalnim sredinama (naseljima i susjedstvima) te situacije i očekivanja na osobnoj razini.

Dosljedno, širim tematskim cjelinama u upitniku bile su obuhvaćene:

1. *Opća situacija*: aktualno stanje i očekivane promjene opće situacije, stanje u gospodarstvu, glavni problemi i njihovi uzroci, povjerenje u institucije, razvojne prednosti i prijedlozi unaprjeđenja.
2. *Lokalna situacija*: kvaliteta življenja u mjestu stanovanja i susjedstvu, preferencije nositelja i smjerova razvoja, namjere iseljavanja, odnosi sa susjedima, lokalni aktivizam i politička participacija.
3. *Osobna situacija*: zadovoljstvo različitim aspektima života (posao, standard, postignuća, međuljudski odnosi, socijalna podrška...), svakodnevne aktivnosti, povjerenje, socijalna izolacija.

Metoda, termini i okolnosti istraživanja

Anketno je istraživanje provedeno u razdoblju od siječnja do travnja 2020. godine usmenom terenskom anketom na reprezentativnom uzorku punoljetnog stanovništva Županije (457 osoba). Uzorak je bio višestapno proporcionalno stratificiran, uz slučajan izbor jedinica na nižim razinama stratifikacije i pri konačnom izboru ispitanika. U prvom je koraku Županija bila proporcionalno podijeljena na gradove i općine; u drugom su koraku unutar gradova i općina naselja proporcionalno podijeljena na središta i ostala naselja; u trećem je proveden slučajni izbor naselja (uz vjerojatnost izbora proporcionalnu udjelu kojim sudjeluje u nadređenom stratumu) a u četvrtom koraku definirane su točke anketiranja (*sample points*) kojih broj kombinirano odražava veličinu tipa naselja i konkretnog naselja u kojem su izabrane – opisanim je postupkom izabrano 50 točaka u 33 naselja. Kako bi se točke anketiranja ravnomjerno po-

krile, adrese unutar njih izabrane su sustavnim slučajnim postupkom s popisa adresa; kućanstva unutar višestambenih objekata izabrana su metodom slučajnog hoda (*random walk*), a konačni izbor ispitanika u kućanstvima bio je proveden metodom prvog rođendana.

Zbog otežanih okolnosti terenskog dijela istraživanja (odsutnost ispitanika, odbijanje sudjelovanja u istraživanju, pandemija COVID-19) umjesto planiranih 500 obavljeno je 457 anketa. Tijekom provedbe ukupno je kontaktirano 912 osoba, od čega je 455 (50%) odbilo sudjelovanje (zabilježena proporcija ulazi u okvire prosječne autoselekcije u sličnim istraživanjima).

Usporedba prema relevantnim sociodemografskim obilježjima pokazala je da spomenute okolnosti nisu narušile strukturu realiziranoga uzorka u odnosu na planirani: odstupanje strukture realiziranoga uzorka od populacijske (prema svim relevantnim parametrima) nije prešlo granice apriorne, teorijske statističke varijabilnosti određene veličinom uzorka i proporcijama sociodemografskih obilježja. Konkretnije, realiziranim je uzorkom bilo obuhvaćeno 47% muškaraca, 42% osoba mlađih od 45 godina (prosječna dob iznosi 48 godina), 45% urbanog stanovništva, 12% visokoobrazovanih, 54% radno aktivnih (od kojih 65% radi u gradu ili općini stanovanja). Usto, 57% anketiranih živjelo je u vrijeme istraživanja u braku ili izvanbračnoj zajednici, kućanstva su se u prosjeku sastojala od tri člana (prosječan je broj djece bio između jednog i dvoje); prosječan prihod po članu kućanstva iznosio je između 2000 i 3000 kuna i 85% anketiranih živjelo je u nekretninama u osobnom ili obiteljskom vlasništvu.

Prikaz i interpretacija rezultata

Anketni nalazi koje ponavljamo u ovoj studiji prikazani su u Prilogu, u tabličnom obliku. Uz rezultate za cijeli uzorak, prikazane su i usporedbe između većih demografskih skupina: prema spolu, dobi (do 44. godine, 45 godina i stariji) i rezidencijalnom statusu (stanovništvo gradskih i ostalih naselja).

Uz postotne raspodjele, radi lakših usporedbi između navedenih skupina i pojedinih pitanja, prikazani su i prosjeci (aritmetičke sredine, *M*) odgovora zabilježenih na ljestvicama.

Apriorna statistička pogreška vezana uz slučajne stratificirane uzorke veličine realiziranog u ovom istraživanju (457 osoba) omogućuje procjenu populacijskih parametara u maksimalnom rasponu $\pm 4,5\%$ pri najvećoj varijabilnosti odgovora. To znači da se, uz proporciju anketnih odgovora koja iznosi 50% (najveća varijabilnost), populacijska vrijednost (uz 95% sigurnosti) kreće u

rasponu od 45,5% do 54,5%, no zbog tzv. gustoće varijabilnosti (Gaussova krivulja) znatno je vjerojatnije da je ta vrijednost bliže anketom zabilježenom rezultatu nego krajevima naznačenog raspona.

Kvalitativno istraživanje: intervjui i fokus-grupa

Kvalitativno istraživanje bilo je provedeno tijekom veljače i ožujka 2020. godine, polazeći od hipoteze da ukupna kvaliteta življenja, a posebno materijalni standard stanovništva, u bilo kojoj društvenoj i političkoj zajednici u velikoj mjeri ovisi o kakvoći i ponudi radnih mjesta domicilnom stanovništvu. U ovom se istraživanju pošlo od stava da u predvidivoj budućnosti razvoj Vukovarsko-srijemske županije i novu ponudu radnih mjesta mogu ponuditi: (a) poljoprivredna proizvodnja i prateća prehrambena industrija; (b) druge klasične industrije, koje se uspješno prilagođavaju novim tehnološkim i tržišnim zahtjevima; i, (c) novonastajuća digitalna industrija.

Kao okvir za izbor mogućih sudionika intervjuu i fokus-grupe poslužio je popis članova Partnerskoga vijeća Vukovarsko-srijemske županije koji su sudjelovali u izradi županijske razvojne strategije, odnosno Plana razvoja 2021. – 2027. Planirani polustrukturirani intervjui obuhvaćali su sljedeće tipove sudionika: (a) relevantni članovi lokalne i nacionalne političke i društvene elite; (b) relevantni članovi lokalne i nacionalne ekonomske elite; (c) relevantni članovi nacionalne i lokalne obrazovne elite.

Intervjui

Sukladno vremenskim mogućnostima planiranih sudionika intervjuu, tijekom veljače i ožujka 2020. obavljani su intervjui s osam sugovornika: zamjenikom župana Vukovarsko-srijemske županije, pročelnicom Ureda župana, predstavnicima VURA-e (Razvojne agencije Vukovar), Grada Vinkovaca, LAG-a Bosutski niz i LAG-a Srijem.

Intervjuima su bile obuhvaćene sljedeće teme:

- Sadašnja/buduća razvojna strategija Vukovarsko-srijemske županije – je li ona stvarni alat razvoja ili tek pokriće za nešto drugo; u kojoj se mjeri računa na razvoj poljoprivredne proizvodnje, „reindustrijalizaciju“ starih industrija i nove digitalne industrije; koje su nužne pretpostavke da županijska razvojna strategija doista predstavlja okosnicu promišljene društveno-političke intervencije u širi razvojni proces; koje su ekonomske

i političke pouke u pogledu ostvarenja strategije razvoja iz prethodnoga razdoblja; tko i/ili što određuje razvojne aspiracije Županije; kako se misli uključiti relevantnu javnost u oblikovanje i izvedbu strategije.

- Status moguće strategije „reindustrijalizacije“ Vukovarsko-srijemske županije u očima lokalne političke, ekonomske i obrazovne elite – koju je gospodarsku granu/e najvažnije razvijati; preko kojih se djelatnosti/grana može provesti reindustrijalizacija; što treba učiniti kako bi se postojeći industrijski potencijali sačuvali i prilagodili zahtjevima digitalizacije i globalnom (barem europskom) tržištu; koje su zapreke i mogućnosti privlačenja stranog kapitala u važne razvojne sektore.
- Status digitalnih industrija u budućem razvoju Vukovarsko-srijemske županije – što učiniti da Županija stekne infrastrukturne i obrazovne kompetencije za brži razvoj digitalno-rođenih poduzeća i njezino pozicioniranje kao inovacijski orijentirane u širem nacionalnom prostoru; upoznatost s iskustvima drugih sredina.

Fokus-grupa

U Vukovaru je 20. veljače 2020. održana fokus-grupa s deset sudionika: predstavnici županijske razvojne agencije, Ureda gradonačelnika Grada Vukovara, Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje (Područna služba Vinkovci), Hrvatske gospodarske komore (Županijska komora Vukovar), Turističke zajednice Vukovarsko-srijemske županije, Centra kompetencija d.o.o. i Agro-klastera d.o.o.

Razgovorom su bile obuhvaćene sljedeće teme/pitanja:

- Koje su društveno-ekonomske pretpostavke buduće razvojne strategije Vukovarsko-srijemske županije
- Koje bi grane/razvojni projekti trebali imati prioritet gledano u europskim razmjerima i zašto su baš to najvažnije grane budućega razvoja
- Je li potrebna i na koji je način moguće provesti „reindustrijalizaciju“
- Kakav je status digitalnih industrija u budućem razvoju Vukovarsko-srijemske županije i koje su pretpostavke njihova razvoja
- Kakve je učinke (pozitivne i/ili negativne) na području Vukovarsko-srijemske županije polučio vladin projekt „Slavonija, Baranja i Srijem“.

Svaki je sudionik intervjua i fokus-grupe ispunio i priručni orijentacijski upitnik s nekoliko pitanja preuzetih iz anketnoga upitnika kvantitativnog dijela istraživanja.

Demografska kvantitativna metodologija

U provedbi istraživanja primijenjena je demografska kvantitativna metodologija upotpunjena GIS-kartografskom metodom vizualne prezentacije rezultata statističke obrade prikupljenih, javno objavljenih i interno priređenih relevantnih podataka popisne, vitalne i migracijske statistike Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske.

Demografska analiza obuhvatila je tri osnovne teme:

1. ukupno kretanje stanovništva, demografska bilanca te razvoj odabranih demografskih struktura: dob/spol, ekonomska i obrazovna
2. prirodno kretanje stanovništva (natalitet, mortalitet, prirodna promjena)
3. mehaničko kretanje stanovništva (doseljavanje, odseljavanje, migracijska bilanca).

Na temelju rezultata općih popisa stanovništva, vitalne i migracijske statistike matematički su izračunati i odgovarajućim postupcima predloženi (tablice, grafikoni, kartogrami) relevantni demografski indikatori koji su poslužili kao deskriptivno-komparativna osnova za interpretaciju prošlih i aktualizaciju recentnih demografskih trendova u Vukovarsko-srijemskoj županiji.